

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

CERTAIN ISSUES OF DIVORCE WITH A FOREIGN ELEMENT

Азізова Сабіна Хамід, доктор філософії в галузі права,
Бакінський державний університет (Азербайджан)

У статті розглянуто актуальні питання розірвання шлюбу з іноземним елементом та досліджено іноземний досвід у досліджуваній сфері. Акцентовано увагу на процесі розірвання шлюбу, а саме: правових аспектах регулювання, процедури та викликах, що виникають у випадках, коли один із подружжя має іноземне громадянство чи є резидентом іншої країни.

Також у роботі розглянуто приклади різних юрисдикцій та порівнюються правові системи, які впливають на розірвання шлюбу з іноземним елементом. Особлива увага приділяється окремим проблемним аспектам, таким як поділ майна, підтримка дітей та узгодження різних законодавств.

Окремо зосереджено увагу на проблемах, що виникають при розірванні шлюбу з іноземним елементом. Автор досліджує проблеми, які можуть виникнути у процесі розлучення, коли один із пари має іноземне громадянство або проживає за кордоном. Приділено увагу соціокультурним та психологічним аспектам, що впливають на процес розлучення з іноземним елементом.

У результаті дослідження окремих питань розірвання шлюбу з іноземним елементом встановлено, що приватноправові відносини з іноземним елементом набули істотного поширення у сучасній шлюбно-сімейній сфері, що призвело до виникнення численних проблемних аспектів у сфері колізійного регулювання таких відносин. Практичні проблеми обумовлені специфічними шлюбними традиціями, які відрізняються в різних країнах на рівні національних правових систем. Зауважено, що розірвання шлюбу з іноземним елементом визначається складністю колізійного регулювання та різноманітним національним правовим систем.

У статті запропоновано авторське бачення удосконалення механізму колізійного регулювання відносин з приводу розірвання шлюбу з іноземним елементом. Крім того, розкрито окремі проблемні аспекти розірвання шлюбу за участю іноземного елемента в частині визначення підсудності, визначення колізійної норми та застосування колізійної норми.

Ключові слова: розірвання шлюбу, шлюб, сімейні правовідносини, міжнародне приватне право, іноземний елемент, укладення шлюбу, місце проживання.

The article examines current issues related to divorce with a foreign element and examines foreign experience on this issue. Attention is focused on the divorce process, namely: legal aspects of regulation, procedure and challenges that arise in cases where one of the spouses has foreign citizenship or is a resident of another country.

The work also examines examples of different jurisdictions and compares the legal systems that affect the dissolution of a marriage with a foreign element. Particular attention is paid to aspects such as property division, child support and harmonization of different laws.

Separate attention is focused on the problems that arise when breaking up a marriage with a foreign element. The author examines the problems that can arise in the divorce process when one of the couple has foreign citizenship or lives abroad. Attention is paid to the sociocultural and psychological aspects affecting the process of divorce with a foreign element.

As a result, the work analyzes separate issues regarding divorce with a foreign element in European countries. It is noted how the regulation of conflict issues is carried out. In addition, problematic aspects of divorce with the participation of a foreign element are revealed, namely: determination of jurisdiction, determination of the conflict of laws rule and application of the conflict of laws rule.

Key words: divorce, marriage, family relations, private international law, foreign element, marriage, place of residence.

Постановка проблеми. Розірвання шлюбу з іноземним елементом представляє собою досить складний процес. Таке розлучення, коли один із подружжя має іноземне громадянство або проживає за кордоном, ускладнений відмінністю правових систем, норм і процедур, які існують у різних країнах. Основні юридичні труднощі включають вирішення питань поділу майна, визначення аліментів для дітей, адаптацію до різних культурних стандартів і невизначеність у вирішенні конфліктів між різними юрисдикціями. Проблеми у взаємодії національних правових систем можуть призводити до складних юридичних ситуацій і порушень прав однієї або обох сторін. Ця проблематика вимагає уважного аналізу та розробки ефективних стратегій для вирішення конфліктів у контексті різноманітних правових систем і культурних реалій. З огляду на це, важливо проаналізувати міжнародний аспект та досвід щодо розірвання шлюбу з іноземним елементом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питань іноземного досвіду розірвання шлюбу з іноземним елементом здійснювали такі науковці, як: Ангеловська А., Gurbanaliyeva A., Stikane L., Karimov R., Pintens, W. Chapter I. та інші.

Мета статті. Метою статті є аналіз іноземного досвіду щодо розірвання шлюбу з іноземним елементом, а також з'ясування проблемних питань та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу.

Регулювання шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом є складною проблемою. Держава, яка є гарантом більшості соціальних прав громадян, вклю-

чаючи право на шлюб, повинна ухвалити ефективні законодавчі механізми для захисту цих прав. Водночас, спостерігається зростання проблем, пов'язаних із збільшенням конфліктів між усталеними правовими нормами іноземних країн і національним законодавством у сфері шлюбно-сімейних відносин. Це викликає появу колізійних аспектів, оскільки колізійні норми не конкретизують шлюбно-сімейні правовідносини з іноземним елементом, але визначають їх зв'язок із правопорядками кожної держави, де вони виникають. В кожній державі існує власне законодавство, що регулює ці відносини, і внаслідок цього виникають конфлікти правових норм.

Виконання законодавчих вимог є обов'язковою умовою для законності укладання шлюбу, зокрема шлюбу з іноземним елементом. Колізійні норми сімейного права становлять складний правовий інститут, що може включати стабільні норми національного права, які регулюють шлюбно-сімейні відносини, що призводить до конфліктів у регулюванні питань укладання шлюбу та реалізації права на шлюб.

Основні нормативно-правові акти держав закріплюють право на шлюб, обумовлене умовами дотримання верховенства права та основних прав і свобод людини. Колізійні норми не конкретизують шлюбно-сімейні правовідносини з іноземним елементом, але передбачають визначення відповідного зв'язку, що виникає з появою іноземного елемента в цих правовідносинах. Цей зв'язок повинен бути відповідним до правопорядку кожної держави, на території якої виникають ці правовідносини. Оскільки кожна

держава має своє власне законодавче підґрунтя, що регулює шлюбно-сімейні відносини, виникає безліч колізій правових норм.

Окремі правові системи йдуть по шляху максимального ускладнення процедури розірвання шлюбу з метою збереження родини (Франція, Великобританія), в той час як інші держави дають можливість розірвати шлюб без присутності обох з подружжя або ж за допомогою засобів зв'язку.

Ускладнюється питання щодо розірвання шлюбу у випадках невизнання окремих шлюбів за законодавством однієї країни чи визнанням шлюбу за законодавством однієї держави та невизнанням за законодавством іншої. До прикладу ситуація щодо укладання одностатевих шлюбів на території Азербайджану визначається законодавством та колізійними аспектами міжнародного приватного права. Так, порядок укладання шлюбу визначається правом Азербайджану, яке передбачає обов'язкову наявність чоловіка та жінки, як це зазначено у Сімейному кодексі Азербайджанської Республіки. Таким чином, навіть якщо громадяни із країн, де одностатеві шлюби легалізовані, прагнуть укласти шлюб в Азербайджані, це буде неможливо [1].

Відзначимо, що, незважаючи на відсутність правового визнання одностатевих шлюбів в Азербайджані, деякі пари укладають шлюб за кордоном, де такі шлюби є законними, хоча це може бути зумовлено морально-символічними міркуваннями, а не юридичними аспектами та не може бути визнаний такий шлюб в Азербайджані. Велике значення в цьому питанні має особистий закон, який визначається правом громадянства, а також визначення шлюбу як союзу “жінки і чоловіка”.

Негативними матеріальними умовами укладання шлюбу, які унеможливають його реєстрацію є: заборона родинних зв'язків між особами, що бажають одружитись; заборона реєстрації шлюбу між усиновителями та усиновленими, що на сьогодні в різних країнах регулюється по різному.

Розглянемо позиції науковців з даного питання.

Angelovska A. розглянула питання розірвання шлюбу в міжнародному контексті. У роботі зауважено, що після прийняття рішення про розлучення в одній країні може виникнути потреба в його визнанні та виконанні в іншій країні. Цей процес ускладнений через різні правила визнання та виконання іноземних судових рішень у кожній країні. Ряд факторів може вплинути на процес визнання та виконання іноземних судових рішень. Автор зауважує, що важливо враховувати, чи мала судова установа, що ухвалила рішення, юрисдикцію над сторонами. Це питання пов'язане із чинним законодавством країни та дотриманням правових процедур. Позитивні відповіді на ці питання сприяють спрощенню визнання та виконання рішення. Принцип ввічливості відіграє важливу роль у визнанні та виконанні іноземних судових рішень у справах про розірвання шлюбу. Цей принцип базується на визнанні та повазі, яку одна юрисдикція виявляє до законів та рішень іншої юрисдикції. У справах про розлучення, якщо рішення було ухвалено в одній юрисдикції, інші юрисдикції повинні визнати його, якщо виконані певні умови.[2]

Погоджуємося з позицією дослідника та вважаємо, що при розірванні шлюбу з іноземним елементом важливо враховувати необхідність та важливість юридичного визнання та виконання рішення про розірвання шлюбу, адже нехтування таким питанням як фактичне виконання рішення може мати негативні наслідки для подружжя, зокрема, ті, що стосуються спільного майна подружжя та придбання майна фактично не у шлюбі за особисті кошти, однак юридично, таке майно може вважатись спільною сумісною власністю подружжя до моменту виконання рішення.

У дослідженні Gurbanaliyeva A. розглянуто правовий статус розлучених матерів у Азербайджані. Підсумовано, що основними проблемами розлучених матерів є питання безпеки, брак фінансів, необізнаність про державні програми підтримки, емоційне виснаження та баланс між роботою та вихованням дітей. Щоб впоратися з цими проблемами, вони вдаються до неформальної допомоги у вигляді матеріальної та емоційної підтримки, а також допомоги у вихованні дітей. Було помічено, що проживання з членами розширеної сім'ї створює доступ до ширшої мережі людей, а також надійної, систематичної та доступної в будь-який час підтримки у догляді за дитиною [3]. Дана робота має важливе місце для дослідження, оскільки фактично показує національні особливості розірвання шлюбу.

Окремі питання соціально-географічного поширення розлучення в Азербайджані розглянув Karimov R. Зауважено, що у країнах, які розвиваються, становлення та розвиток сімейних відносин визначається впливом на демографічні показники, такі як рівень народжуваності та фертильність. У контексті сучасної глобалізації та змін у соціокультурному середовищі, сімейні відносини та шлюби стають предметом збільшеного суспільного вивчення. З одного боку, укладання шлюбу, особливо на ранніх етапах життя, розглядається як необхідний процес з точки зору моральних цінностей та збереження сімейних традицій. З іншого боку, за останні роки спостерігається збільшення кількості зареєстрованих розлучень. Щодо сімейних відносин, слід відзначити, що в Азербайджанській Республіці виходження заміж чи одруження зазвичай обирається в користь шлюбу, віддаючи перевагу його офіційному статусу перед цивільним шлюбом. [4] Зазначене дослідження відіграє вагомий роль, оскільки дає розуміння щодо розуміння шлюбу громадянами Азербайджану.

Lupsan G. розглянула питання юрисдикції та правозастосування у відносинах щодо розірвання шлюбу з іноземним елементом. Автором зауважено, що існує ряд проблемних питань. Ключові проблеми пов'язані з наступним:

- 1) Визначення юрисдикції та підсудності;
- 2) визначення колізійної норми;
- 3) застосування норм права[5].

Не можемо не погодитися з вищезазначеною позицією, оскільки зазначена проблематика стосується міжнародного приватного права та питання розірвання шлюбу з іноземним елементом в тому числі. Зокрема, вважається проблематичним визначення юрисдикційного органу, що повинен розглядати спір у випадку спірності колізійної прив'язки. Крім того, питання щодо застосування норми права судом, для якого певний інститут не притаманний, може мати наслідком перекручування норм права. До прикладу, при застосуванні процедури сепарації попередньо до розірвання шлюбу.

Stikane L. дослідив вплив європейського приватного права на сімейні відносини з іноземним елементом. Автором зауважено, що після ухвалення Брюссель II і Рим III ЄС створив систему європейського міжнародного приватного права для транскордонного розлучення. Ця система замінила відповідні положення національного міжнародного приватного права держав-членів, що беруть участь у Брюссель II і Римі III. Оцінюючи Брюссель II bis і Рим III, можна виявити різні недоліки цих актів, але є питання щодо їхнього впливу на матеріальне сімейне законодавство та міжнародні зобов'язання держав-членів. На думку автора, це може визначити визнання транскордонних одностатевих шлюбів та розлучень державами-членами, які застосовують ці акти, а також спонукати держави, де одностатеві шлюби не дозволені, легалізувати їх у своєму матеріальному сімейному законодавстві [6].

У дослідженні Pintens W. та Chapter I. визначено ключові дефініції щодо міжнародного приватного права та зауважено, що трактування окремих понять, зокрема,

шлюб, шлюбний вік, розірвання шлюбу у різних країнах не співпадає, що призводить до неточностей та розбіжностей при вирішенні спорів з іноземним елементом[7].

Підсумовуючи, зазначимо, що розгляд окремих аспектів розірвання шлюбу з іноземним елементом вимагає уважного аналізу правових та міжнародних визначень. Передусім, слід звернутися до питання, як іноземний елемент може впливати на процедури та умови розірвання шлюбу відповідно до законодавства різних країн. Важливо враховувати, що кожна держава має власні нормативи, які регулюють розірвання шлюбу, і ці норми можуть суттєво відрізнятися від країни до країни. Залежно від національного законодавства можуть виникати різні питання щодо подання на розірвання шлюбу, поділу майна, аліментів та інших юридичних аспектів. У випадках, коли одна з подружжя має іноземні корені або проживає за кордоном, виникають питання про вибір юрисдикції для розгляду справи про розірвання шлюбу. Здійснюючи вибір, слід враховувати міжнародні домовленості та конвенції, а також рішення судів у схожих справах. Важливим є також розгляд питань визнання та виконання рішень суду про розірвання шлюбу за кордоном. Деякі країни можуть визнавати рішення суду іншої держави автоматично, тоді як інші можуть вимагати додаткових процедур

для визнання таких рішень. Враховуючи всі ці фактори, розірвання шлюбу з іноземним елементом вимагає компетентного юридичного супроводу та уважного врахування всіх правових аспектів, що можуть впливати на подальші права та обов'язки сторін.

Висновки. У результаті дослідження окремих питань розірвання шлюбу з іноземним елементом встановлено, що приватноправові відносини з іноземним елементом стали значно поширеними у сучасній шлюбно-сімейній сфері, що призвело до виникнення численних проблемних аспектів у сфері колізійного регулювання таких відносин. Проблеми виникають через особливості шлюбних традицій, які різняться в різних країнах на рівні національних правових систем. Зауважено, що розірвання шлюбу з іноземним елементом визначається складністю колізійного регулювання та різноманіття національних правових систем. При цьому, проблемним питанням є і визначення дефініції шлюбу у різних державах, учасників, шлюбного віку тощо. До прикладу, звернено увагу на те, що у ряді країн неможливо розірвати одностатевий шлюб, оскільки такий шлюб не визнається шлюбом за своєю правовою природою.

Щодо подальших наукових пошуків, вважаємо за необхідне провести дослідження щодо міжнародного регулювання розірвання шлюбу з іноземним елементом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Azerbaijan: Law of 1998 on Citizenship of the Azerbaijan Republic. URL: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/1998/en/102638>
2. Angelovska A. Divorce on International Scale. 2022. URL: <https://legamart.com/articles/divorce-an-international-scale/>
3. Ayshan Gurbanaliyeva. The Role of Informal Support in Childcare for Divorced Mothers in Azerbaijan. 2023. URL: https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/28796/1/Master_ayshan_gurbanaliyeva.pdf
4. Karimov R. Social-geographic research of marriages and divorces in Azerbaijan. 2021. URL: https://www.academia.edu/14368686/Social_geographic_research_of_marriages_and_divorces_in_Azerbaijan
5. Lupsan G. Reflections on jurisdiction and the law applicable to divorce with a foreign element. 2014. Scientific SubConference. URL: https://www.researchgate.net/publication/301441618_REFLECTIONS_ON_JURISDICTION_AND_THE_LAW_APPLICABLE_TO_DIVORCE_WITH_A_FOREIGN_ELEMENT
6. Stikane L. What effect does European private international law on cross-border divorce have on national family laws and international obligations of the member states? 2019. Athens Journal of Law. Volume 5, Issue 4. P. 435-456. URL: <https://www.athensjournals.gr/law/2019-5-4-5-Stikane.pdf>
7. Pintens, W. Chapter I. "Scope and Definitions", in Magnus, U. and Mankowski, P. (eds) European Commentaries on Private International Law. ECPIL. Commentary. 2017. Vol.IV. Brussels II bis Regulation. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, pp. 52-88. URL: <https://doi.org/10.9785/9783504385606-008>